

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра українознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан
Філософського факультету
Іван КАРПЕНКО

2023 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

«Харків: місто і люди»

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань 03 Гуманітарні науки

спеціальність 034 Культурологія

освітня програма Урбаністичні студії

вид дисципліни за вибором

факультет філософський

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету

Протокол № 6 від 16 червня 2023 року

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Чорний Д.М., доктор історичних наук, професор

Програму схвалено на засіданні кафедри українознавства

Протокол № 11 від 12 червня 2023 року

В.о. завідувача кафедри українознавства

Вячеслав ПОТОЦЬКИЙ

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми
«Урбаністичні студії»

Гарант освітньо-професійної програми

Дмитро ЧОРНИЙ

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол від 14 червня 2023 року № 10

Голова науково-методичної комісії філософського факультету

Сергій ГОЛКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Харків: місто і люди» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки бакалавр спеціальності (напряму) 034 Культурологія освітньо-професійна програма Урбаністичні студії

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни – сформувані у студентів відповідні сучасному рівню наукові уявлення про культуру взаємин між містом та його мешканцями.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни – здобути компетентності, а саме інтегральні – здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі й практичні проблеми у галузі професійної діяльності культуролога, що передбачає застосування теорій і методів культурології, а також характеризується комплексністю та невизначеністю умов; загальні – здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності; вміння виявляти, порушувати та розв’язувати проблеми; здатність працювати автономно; здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні; зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій; фахові – презентувати результати професійної діяльності в усній та письмовій формі, надавати відповідну аргументацію; здатність розуміти та інтерпретувати джерела культури (писемні, речові, візуальні) з урахуванням різних контекстів (історичного, соціального, антропологічного, політичного, релігійного, екологічного тощо); здатність використовувати різноманітні джерела інформації та методологічний апарат культурології для виявлення, аналізу культурних потреб суспільства; мати навички самостійної роботи з феноменами культури та культурними інституціями, з дослідницькою літературою; здатність дотримуватися стандартів професійної етики та міжкультурної комунікації.

1.3. Кількість кредитів 5

1.4. Загальна кількість годин 150

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
32 год.	12 год.
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
86 год.	138 год.
Індивідуальні завдання	

1.6. Заплановані результати навчання – аналізувати ефективність культурних політик, технологій реалізації культурних ідей у контексті конкретних параметрів їхнього впровадження; мати навички критичного мислення, викладати у зрозумілий спосіб власні думки, здійснювати їхню аргументацію; створювати культурні проекти, проводити фахову діяльність у сфері культури; створювати логічно і структурно організовані тексти з питань культурології, відповідно до спеціалізації; інтерпретувати культурні джерела (речові, друковані, візуальні, художні) з використанням спеціальної літератури та визначених методик, аргументовано викладати умовивиди щодо їх змісту; виявляти, перевіряти та узагальнювати інформацію щодо різноманітних контекстів культурної практики, визначати ступінь їхньої актуальності із застосуванням релевантних джерел, інформаційних, комунікативних засобів та візуальних технологій; демонструвати комплексне розуміння міської структури і пов'язаних із нею проблем місцевого самоврядування, міського адміністрування та планування, збереження міської історії та культури; обґрунтовувати, розробляти та реалізовувати культурні події та проекти з дотриманням законодавства та у відповідності до визначених мети та завдань; аналізувати ефективність культурних політик, технологій реалізації культурних ідей у контексті конкретних параметрів їх впровадження.

2. Тематичний план навчальної дисципліни.

Розділ 1. Харків та його мешканці (середина XVII - початок XX ст.).

Тема 1. Харків: дискурси про місто.

Новітні концепції та тенденції розвитку знань про міста та їх мешканців. Харків: виникнення чи створення. Дискурси про Харків: патріархальне село, торговий, науковий або промисловий центр, «перша столиця». Модернізація, індустріалізація та дезурбанізація та їх вплив на місто. Д. Багалій як дослідник міста. Сучасні дослідження Харкова та поширення міждисциплінарних підходів в урбаністичних студіях.

Тема 2. Харків від середини XVII до початку XX ст.

Засновники. Донці, Ковалевські. Формування населення міста. Станові, соціальні групи. Національний склад. Просторова структура міста. Рядові мешканці і еліта. Студенти. Військові. Робітничий клас. Торговці. Мислителі, професори університету, науковці: Г. Сковорода, Й.Б. Шад, Д. Багалій, О. Потебня. Економічна та підприємницька діяльність міських мешканців. Бізнес-еліта О. Алчевський, М. фон Дітмар. Тимчасові мешканці: Й. Пілсудський, І. Озеров, Є. Чикаленко. Політики. Роль ЗМІ в розвитку міста. О. Іозефович. М. Гредескул. А. Вязігін. М. Муранов, М. Міхновський. Міське самоврядування та його діячі: О. Погорілко, В. Мороховець. Творча еліта: Квітка-Основ'яненко. І. Алчевський, С. Васильківський, М. Арцибашев. Культура планування та забудови Харкова. О. Бекетов.

Розділ 2. Харків і харків'яни в XX – XXI ст.

Тема 1. Харків: під столиці до індустріального мегаполісу.

Від харковцев до харків'ян. Динаміка населення міста. Еволюція соціального та національного складу. Просторова структура міста. Влада (ди) та місто. Рядові мешканці і еліта. Інтелігенція та її роль в розвитку міста та його образу. Науковці. Інженери. Творча еліта. М. Барабашов. А. Фірсов. М. Кошкін. О. Соїч. В. Малишев. М. Хвильовий. В. Сосюра. П. Шелест. Ю. Шевельов.

Тема 2. Збереження культурної спадщини.

Проблема збереження та увічнення пам'яті про мешканців міста. Політика пам'яті та пам'ять про історію міста. Міська масова культура. Монументи, мурали, графіті, реклама. Харків в кіномистецтві, живопису, путівниках, спогадах, художній літературі.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	У тому числі					Усього	у тому числі				
		Л	П	Л а б	І н д	С.р		Л	П	Лаб	Інд	С. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Харків та його мешканці (середина XVII - початок XX ст.)												
Разом за розділом 1	75	14	16			45	75	6				69
Розділ 2. Харків і харків'яни в XX – XXI ст.												
Разом за розділом 2	75	18	16			41	75	6				69
Усього годин	150	32	32			86	150	1 2				13 8

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Дискурс про Харків в науковій літературі та публіцистиці	4
2	Харків: виникнення чи створення	2
3.	Населення та соціальні світи міста.	4
4.	Економічний розвиток міста.	4
5.	Освіта, наука та їх представники в житті міста. Харківський університет і Харків (перша половина XIX ст.)	2
6.	Засоби масової інформації та їх роль у розвитку Харкова	2
7.	Харків: культура міського управління та самоврядування.	4
8.	Освіта, наука та їх представники в житті міста XX-XXI ст.	4
9.	Образи Харкова в культурі: монументальна спадщина, спогади, література	4
10.	Топоніміка Харкова: маркери та чинники ідентичності	2
11.	Разом	32

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість Годин денне/заочне
1	Опрацювання першоджерел, наукової літератури, відеоконтенту	86/138
	Разом	86/138

6. Індивідуальні завдання

Не передбачені.

7. Методи навчання

Інформаційно-рецептивний, репродуктивний, проблемного викладу, евристичний, дискусійні. Методи роботи в умовах дистанційного та змішаного навчання: за умов

впровадження карантинних та інших обмежень лекції та семінарські заняття проводяться в он-лайн режимі із застосуванням платформи ZOOM. Видами навчальної діяльності є: відеоконференції, відповіді на питання в чаті. За умов змішаного навчання семінарські заняття, написання контрольної та екзаменаційної роботи проводяться аудиторно.

8. Методи контролю

Оцінка успішності знань студентів здійснюється у формах поточного контролю (виступи на семінарах, контрольна письмова робота, усне опитування) і підсумкового письмового екзамену. Обов'язковою складовою є дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти, що передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання, атестації (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації. Порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат (оприлюднення чийось результатів дослідження як власних або тексту без вказання авторства); самоплагіат (опублікування власних раніше опублікованих наукових результатів як нових); фабрикація (вигадування даних чи фактів); фальсифікація (відома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень); списування; обман; хабарництво; необ'єктивне оцінювання; допомога учням під час оцінювання їх навчальних результатів чи створення перешкод під час оцінювання; вплив на працівника, щоб він здійснив необ'єктивне оцінювання.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Екзамен	Сума
Розділ 1		Розділ 2			
T1	T2	T1	T2		
6	8	8	8	30	60
				40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Для оцінки знань студентів використовують такі форми контролю: поточний, контрольна робота та екзамен.

Поточний контроль знань студентів здійснюється під час проведення семінарських занять протягом семестру і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Оцінюється рівень знання студентами першоджерел, наукової літератури, уміння логічно та послідовно виступати під час обговорення питань плану семінарського заняття, ставити та відповідати на запитання в ході дискусії. Студент може набрати від 1 до 5 балів за кожний семінар, загалом – 30 балів.

Контрольна робота – полягає в оцінці засвоєння студентом частини навчального матеріалу. Проводиться у письмовій формі. Оцінювання знань здійснюється: за відповіді на питання першого рівня складності – 1-9 балів, другого – 6 балів, третього – 15 балів, максимально – 30 балів. Студент отримує від 28 до 30 балів, якщо відповіді побудовані логічно, виявляються фундаментальні знання термінів, понять, робляться змістовні висновки, представлені різні підходи до означених проблем та обґрунтоване бачення їх сутності. Від 20 до 27 балів студент отримує, якщо у відповіді представлені визначення основних термінів, понять, розкриваються всі питання, але присутня деяка непослідовність аналізу. Від 10 до 19 балів студент отримує, якщо відповідь побудована не дуже логічно, виявляються недоліки в розкритті відповідних понять, термінів, хоча їх загальне розуміння представлено, вона носить описовий, однобічний характер, демонструє відсутність самостійного бачення сутності проблем. Від 1 до 9 балів студент отримує, якщо відповідь дана не на всі запитання, не містить наукового обґрунтування проблем, відсутня логіка викладення матеріалу. 0 балів виставляється в разі відсутності відповідей на питання контрольної роботи.

Підсумковий контроль знань студентів проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі вивчення дисципліни у формі письмового екзамену в обсязі навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою, і в терміни, встановлені навчальним планом. Екзаменаційні білети включають три питання, спрямовані на встановлення рівня загальної теоретичної підготовки студента, уміння аналізувати документи та літературу, максимальна оцінка – 40 балів.

Рівень знань на екзамені оцінюється:

37-40 балів, якщо студент дав правильну та повну відповідь на всі три поставлених питання, міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, демонструє вміння пов'язувати події минулого із сучасним розвитком, логіку та аргументованість викладення (наведення прикладів, аналогій, знання головних дат з історії України), вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем;

32-36 балів ставиться студенту, якщо він відповів на всі три запитання, добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає матеріал, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного;

27-31 ставиться студенту у випадку, якщо він відповів на всі три запитання, в основному опанував теоретичні знання з навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але відповідь є недостатньо аргументованою, виявляє неточності, невміння оцінювати факти та явища;

21-26 балів ставиться, якщо всі три питання розкриті неповно та/або логіка відповідей вимагає істотного виправлення;

1-20 балів студент отримує, якщо у відповіді не розкриті по сутності всі три питання, продемонстровано недостатнє знання фактичного матеріалу, наукових визначень, відсутні посилання на першоджерела та рекомендовану наукову літературу;

0 балів студент отримує в разі відсутності відповідей на питання екзаменаційного білету.

Здобувач освіти не допускається до сесії, якщо він не набрав впродовж семестру 10 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	Чотирирівнева шкала оцінювання	
90 – 100	відмінно	

70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	Незадовільно	

10. Рекомендована література

Основна література

1. Історія міста Харкова ХХ століття / О.Н. Ярмиш, С.І. Посохов, А.І. Епштейн та ін. Х.: Фоліо; Золоті сторінки, 2004. 686 с.
2. Історія Слобідської України : хрестоматія / уклад. Д. М. Чорний. Х. : Видавець Олександр Савчук, 2016. 244 с.
3. Чорний Д.М. Історія Слобідської України : підручник. Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 264 с.

Допоміжна література

1. Альбовский Е. История Харьковского Слободского казачьего полка (1651–1765 гг.). Х., 1895. 218 с.
2. Астахов В., Кондуфор Ю. Пролетаріат Харкова в трьох революціях. Х.: Харківське книжкове вид-во, 1959. 279 с.
3. Бабко Ю., Білокобильський І. Микола Олексійович Скрипник. К.: Політвидав України, 1967. 202 с.
4. Багалій Д.І. Автобіографія. П'ятдесят літ на сторожі української культури // Вибрані праці. Х.: ХГІ «НУН» «Золоті сторінки», 1999. – Т. I. Автобіографія. Ювілейні матеріали. Бібліографія. С. 57-211.
5. Багалеї Д.И., Миллер Д.П. История города Харькова за 250 лет его существования (с 1655-го по 1905-й год). Харьков, 1905-1912. Т. 1-2.
6. Главные итоги переписи города Харькова 8 декабря 1912 г. Х.:Типография А.А. Либин, 1914. 68 с.
7. Дьяченко Н.Т. Улицы и площади Харькова. 3-е изд, перераб. и доп. Харьков, Прапор, 1974. 319 с.
8. Жадан С. Месопотамія. Чернівці: Видавець Померанцев Святослав, 2023.
9. История городов и сел Украинской ССР: Харьковская область. К.: Главная редакция Украинской советской энциклопедии, 1976. 722 с.
10. Іволгін В. Старий Харків: Нариси. Х.: Державне видавництво України, 1929. 31 с.
11. Ігнаткин І.О. Олексій Миколайович Бекетов (1863—1941). Київ: Вид-во Академії архітектури УРСР, 1949. 44 с.
12. Історія міст і сіл Української РСР: Харківська область. К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії АН УРСР, 1967. 1002 с.
13. Коваленко І. Самогубства в Харкові // Українська А.Н. Збірник Соціально-Економічного Відділу. №7. Праці демографічного інституту. Т. IV – Демографічний збірник. К., 1926. С. 172-200.
14. Ковалівський А. Харків (культурно-історичний нарис). Х.: Державне видавництво України, 1930. 87 с.
15. Колесник І. «Нова біографічна історія» як метод // ЕЙДОС, Альманах теорії та історії історичної науки, 2015, №8, 7–13.

16. Коломієць Т.В. Харківське товариство поширення в народі грамотності (1869-1920 рр.). Х.: Фірма «Консум», 1998. 192 с.
17. Коломієць Т.В., Ярмиш О.Н. Культура Харкова на зламі століть (кінець XIX – початок XX ст.). Х.: Вид-во НУВС, 2003. 256 с.
18. Кравченко В.В. Д.И. Багалея: научная и общественно-политическая деятельность. Х.: Основа, 1990. 176 с.
19. Кравченко В. В. Харьков/Харків: столица Пограничья. Вильнюс: ЕГУ, 2010. 358 с.
20. Лейбфрейд А.Ю., Полякова Ю.Ю. Харьков. От крепости до столицы: заметки о старом городе. Х.:Фолио, 1998. 335 с.
21. Маслійчук В. Провінція на перехресті культур: Дослідження з історії Слобідської України XVII-XIX ст. Х.: Харківський приватний музей міської садиби, 2007. 400 с.
22. Маслійчук В. Харків як патріархальне село: кілька роздумів про образ міста // historians.in.ua
23. Мачулин Л. Украинская столица для Красного императора. Х. : Мачулин, 2009. 208 с.
24. Михайлин І. Л. Нарис історії журналістики Харківської губернії 1812–1917. Х.: Колорит, 2007. 366 с
25. Миславский В.Н. Харьков и кино: Фильмобиографический справочник. Х.: Торсинг, 2004. 288 с.
26. Польська діаспора у Харкові: історія та сучасність: Матеріали наук. конф., М. Харків, 24 квіт. 2004 р. Х.: Майдан, 2004. 208 с.
27. Робак І.Ю. Організація охорони здоров'я в Харкові за імперської доби (початок XVIII ст. - 1916 р.). Х.: ХДМУ, 2007. 346 с.
28. Роммель К. -Д. Спогади про моє життя та мій час. Х. : Майдан, 2001. 236 с
29. Скоробогатов А. В. Харків у часи німецької окупації (1941–1943). Х. : Прапор, 2004. 368 с
30. Солдатенко В.Ф. Нарком Микола Скрипник (1919-1927) // Український історичний журнал. 2002. №2. С. 51-68. <http://history.org.ua/JournALL/journal/2002/2/4.pdf>
31. Тахтаулова М. Харківська топоніміка: етапи декомунізації // Місто: історія, культура, суспільство. Е-журнал урбаністичних студій. Київ, 2017. № 1 (2). С. 142-151.
32. Турченко Ф. Г. Микола Міхновський: Життя і Слово. К.: Генеза, 2006. 320 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Turchenko_Fedir/Mykola_Mikhnovskyi_Zhyttia_i_Slovo/
33. Харків: 36. архів. док. і матеріалів. Х.: НУВС, 2004. 314 с.
34. Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років. Харків: Фоліо, 2004. 750 с.
35. Харківщина: Енциклопедичний словник / Харків. облрада; Харків. облдержадмін.; ред. рада: С.І.Чернов, В.С.Бакіров, М.І.Тітов та ін.; редкол.: С.І.Посохов (голова), К.В.Астахова, С.М.Куделко та ін. Х.: Золоті сторінки, 2014. 440 с.
36. Чорний Д.М. По лівий бік Дніпра: проблеми модернізації міст України (кінець XIX– початок XX ст.). Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. 304 с.
37. Чорний Д.М. Велике місто в роки Першої світової війни: повсякденне життя Харкова і харків'ян // Вісник Харківського національного ун-ту імені В.Н.Каразіна. Сер.: «Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки». Вип. 20. Х., 2015. С. 54-59.

38. Чорний Д.М І.Х. Озеров: особистість, місце в суспільній думці Російської імперії початку ХХ ст. // Сумська старовина. 2010. № 31-32. С. 161-170.
39. Чорний Д.М. Ремісники Харкова і Чернігова на початку ХХ ст.: порівняльна характеристика суспільної верстви // Вісник Харківського національного ун-ту імені В.Н.Каразіна. № 871. Сер.: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. Вип.12. Х., 2009. С. 18-22.
40. Чорний Д.М. Сергій Миколайович Жевержеев: купець і громадський діяч // Вісник Харківського національного ун-ту ім. В.Н.Каразіна. № 566. Історія. Вип. 34. Х.: НМЦ «СД», 2002. С.260-267.
41. Чорний Д.М. Донці // Українське козацтво: Мала енциклопедія. Вид. 2-е, доп. і перероб. К.: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2006. С. 164.
42. Чорний Д.М. Ковалевські // Українське козацтво: Мала енциклопедія. Вид. 2-е, доп. і перероб. К.: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2006. С. 246.
43. Чорний Д.М. Харків початку ХХ століття: історія міста, долі людей. Х.: [Б.в.], 1995. 114 с.
44. Чорний Д.М. Харків як об'єкт урбаністичних студій: контексти, підсумки, нові орієнтири // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки, вип. 26, 2018, с. 157-164.
45. Чорний Д. Чи можливі нові підходи до вивчення історії міст України, або Харків як дзеркало урбаністичних студій // У пошуках обличчя міста: Практика саморепрезентації міст України в індустріальну та постіндустріальну добу. Х.: Видавництво Точка, 2021. С. 86-91.
46. Chorny Dmytro. Yevhen Chykalenko and Kharkiv: The history of relationship // Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin], 20 2021, p. 39-48.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Karazin Urban Studies // <https://www.youtube.com/channel/UCbVZiBJUCyhoRFCuBbzEcnA>
2. <https://www.mediaport.ua/istoriya>
3. Асоціація міст України // <https://www.auc.org.ua/>
4. <https://www.city.kharkov.ua/>
5. Відеолекції: // https://www.youtube.com/watch?v=HCDozAB9_jk
https://www.youtube.com/watch?v=_G7gka0Q_Lc
<https://www.youtube.com/watch?v=oS8FovA4kh0>

